

www.turkishstudies.net/social

Turkish Studies - Social Sciences

eISSN: 2667-5617

Research Article / Araştırma Makalesi

INTERNATIONAL
BALKAN
UNIVERSITY

Sponsored by IBU

Bir Vakıf Üniversitesinin Sağlık Bilimleri Fakültesinde Okuyan Öğrencilerin Vicdani Zekâ Seviyelerinin Analizi

Analysis of Conscientious Intelligence Levels of Students Studying at the Faculty of Health Sciences of a Foundation University

Halil Şengül* - Arzu Bulut**

Abstract: Health professions are among the professional groups that need to coexist with many features such as empathy, moral behavior, honesty, fair behavior, tolerant behavior, patience, respect, being helpful and conscientious. The aim of this study is to reveal the levels of conscientious intelligence in the students of the Faculty of Health Sciences, who are candidates for working in healthcare professions. In this study, descriptive research model, one of the quantitative research methods, was used. In our study, the study group of the research consists of a total of 214 students, 62 of whom are male and 152 of which are women, aged between 18 and 29, selected by the method of easy access sampling, selected from students studying at a University of Vakıf University, Faculty of Health Sciences in Istanbul. In our study, "Personal Information Form" and "Conscientious Intelligence Scale (VZÖ)" were used as data collection tools. In our study, SPSS (Statistical Package for Social Sciences) for Windows 24 program was used to analyze the data. In our study, parametric test statistics were used to compare the data. When comparing the scores obtained from the scale, independent t test statistics are used according to gender and age variable, while the department, education, class, ethnicity, religious Cronbach Alpha coefficient, 78.80 for the total dimensions of the survey, factor loads for the 7 sub-dimensions of the survey 71.50 - Calculated between 80.70. In our study, the total ethical value score of the participants was 19.53, the total score of moral value was 22.34, the total score of responsibility towards the creator was 16.37, the total score of mercy was 22.50, the total awareness of conscious awareness was 20.34, the total sensitivity of social awareness was 16.88, the total wisdom score was 16.31 and the total score of conscientious intelligence was 124.91. In our study, social sensitivity ($p < 0.05$) and responsibility towards creator ($p < 0.05$) total scores of the conscientious intelligence sub-dimensions of the participants were found to be statistically significant according to gender. A statistically significant difference was found between the total scores of conscientious intelligence and the departments of the participants ($p < 0.05$). Conscious awareness and wisdom total scores, which are among the sub-factors of conscientious intelligence, were found statistically significant between groups and groups according to the department variable in which they studied ($p < 0.001$). Ethical value total scores ($p < 0.05$), moral sensitivity total scores ($p < 0.001$), creative responsibility

* Dr. Öğr. Üyesi, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sağlık yönetimi Bölümü
Assistant Professor, Istanbul Sabahattin Zaim University, Faculty of Health Sciences, Department of Health Management
ORCID 0000-0001-5745-0369

halil.sengul@izu.edu.tr

** Doktora Öğrencisi, Üsküdar Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Sağlık Yönetimi Ana Bilim Dalı
Ph.D. Candidate, Uskudar University, Health Sciences Institute, Health Management Department
ORCID 0000-0001-7362-5667

arzuult80@gmail.com

Cite as/ Atf: Şengül, H. & Bulut, A. (2020). Bir vakıf üniversitesinin sağlık bilimleri fakültesinde okuyan öğrencilerin vicdani zeka seviyelerinin analizi. *Turkish Studies-Social*, 15(6), 3131-3148.
<https://dx.doi.org/10.47356/TurkishStudies.44332>

Received/Geliş: 19 June/Haziran 2020

Accepted/Kabul: 20 October/Ekim 2020

Copyright © INTAC LTD, Turkey

Checked by plagiarism software

Published/Yayın: 27 October/Ekim 2020

CC BY-NC 4.0

total scores ($p < 0.05$), compassion total scores ($p < 0.001$), social sensitivity total scores ($p < 0.05$). According to the department variable in which they studied, the difference between groups and within groups was found statistically significant. As a result, it is aimed to use materials that support the features of conscientious intelligence in the trainings to be given to students studying in the faculty of health sciences.

Structured Abstract: There is a significant information asymmetry in the provision of health services which is between the provider and the recipient of this service. This situation brings along a paternalistic approach of the healthcare staff during the communication between them and their patients. This indicates how important the level of conscientious intelligence is for the healthcare professionals who are serving especially in decision-making positions.

Conscience is one of the most important values that is affecting our private and professional lives. It is defined as the force that pushes a person to judge his behaviours and enables him to judge his moral values directly and spontaneously. Being subject to different disciplines such as philosophy, theology, psychology, and ethics, conscience means “the power that makes a person hold a judgment about his actions and make a direct and spontaneous judgment upon himself”. Today, conscience has transformed into a more complex form by combining the feelings, causes and personal integrity (Dahlqvist et al. 2007; Lutzen et al. 2006).

Conscientious intelligence is generally considered as spiritual intelligence in the literature. 'Conscious intelligence' or 'spiritual intelligence' (SQ/spiritual part) is the name given to the type of intelligence related to questioning one's behaviour with his inner dynamics or conscience and thus shaping his behaviour and adapting to the environment (Howard, 2010)

The spiritual intelligence of a person consists of the combination of following characteristics at different levels which are flexibility, self-awareness, the ability to deal with pain and use pain, the ability to cope and overcome pain, the quality inspired by vision and values, unwillingness to cause unnecessary injury, tendency to look at the relationship between objects, tendency to ask why things happened or what happened and find answers for these, compliance with contracts and servant leadership.

Health professions are among the professional groups that need to have many characteristics such as empathy, moral behaviour, honesty, fairness, tolerance, patience, respect, helpfulness and conscientiousness. Turkey has also conducted research on conscientious intelligence. The aim of this study is to reveal the conscientious intelligence levels of the students of Health Sciences who are candidates for serving as health professionals.

In this study, the descriptive research model, which is one of the quantitative research methods, was used. The study group consists of 214 students, 62 males and 152 females, aged between 18-29, who have been selected with “convenience sampling method” among the students of a Health Sciences Faculty of a Private University in Istanbul.

The "Personal Information Form" and the "Conscientious Intelligence Scale" (Aktı et al. 2017) which has been developed by Aktı et al. based on the characteristics of Turkish society have been distributed as data collection tools and then collected by the researchers.

It has been observed that the total scores of the participants were 19.53 for ethical values, 22.34 for moral values, 16.37 for responsibility towards the creator, 22.50 for compassion, 20.34 for conscious awareness, 16.88 for total social sensitivity 16.31 for wisdom and 124.91 for conscientious intelligence. Accordingly, it is seen that students' conscientious intelligence attitudes are quite high. Looking at the sub-dimensions, it is seen that "Compassion" and "Moral Sensitivity" have a value above the average, while the other dimensions have a lower value. When the total scores of "social sensitivity" and "responsibility towards creator", which are the sub-dimensions of conscientious intelligence, were examined, the difference between the groups according to the gender variable was found to be statistically significant. When the effect size of the sub-dimensions of conscientious intelligence by gender was examined, it was found that the effect was low (Cohen's $d=0.20-0.50$). A statistically significant difference was found between the conscientious intelligence total scores of the participants and the departments they study. When the total scores of conscious awareness and wisdom, which are among the sub-dimension of conscientious intelligence, were examined according to the department variable, the difference between and within the groups was found to be statistically significant.

When ethical value total scores, moral sensitivity total scores, responsibility towards creator total scores, compassion total scores, social sensitivity total scores which are among the sub-dimensions of conscientious intelligence of the participants were examined, the difference between and within the groups according to the department variable was statistically significant.

According to the scoring made for the "Conscientious Intelligence Scale" in general, it is seen that the students' conscientious intelligence attitudes are quite high. Looking at the sub-dimensions, it is seen that "Compassion" and "Moral Sensitivity" have a value above the average, while the other dimensions have a lower value. This result shows that students studying in health sciences listen to their own inner voices and can work in accordance with medical ethics. In a study conducted by Juthberg (2007) et al., it was shown that nurses listen to their own inner voices when they think something is wrong (Juthberg et al, 2007; Zyga, 2011). There was no statistically significant difference between the students' conscientious intelligence total scores and the gender variable. When the sub-dimensions were examined, it was seen that females had higher total scores of social sensitivity and responsibility towards creator than males. This result is consistent with the studies demonstrating that the social sensitivity of women is more than men (Horgan & Smith, 2006; Akpınar & Akpınar, 2017).

Another aspect of conscientious intelligence is that it can be used by healthcare professionals to reshape difficult working conditions in a manner that reflect their spiritual values and goals. Typically, people have a limited ability to make optimal choices in complex and busy work environments. Combining one's spirituality with work shall produce certain values that go beyond superficial morality. The more these are revived, the more spiritual and ethical an organization's culture can become (Jurkiewicz ve Giacalone, 2004).

Healthcare professionals are a professional group that deals with patients 24 hours a day, and fulfils all kinds of physical, psychological and social needs of these patients in a consistent and efficient manner. It is an accepted fact that spiritual intelligence has an important place in human relations. Therefore, the spiritual intelligence of healthcare professionals needs to be improved from time to time and continuously. Then it becomes possible for them to approach the needs of their patients more responsibly.

Key words: Faculty of Health Sciences, Health Professions, University Students, Conscientious Intelligence, Conscience

Öz: Sağlık meslekleri empati, ahlaki davranış, dürüstlük, adil davranış, hoşgörülü davranış, sabır, saygı, yardımsever ve vicdanlı olmak gibi birçok özelliğin bir arada bulunması gereken profesyonel meslekler arasındadır. Bu çalışmanın amacı, sağlık mesleklerinde çalışmaya aday olan Sağlık Bilimleri Fakültesi öğrencilerinin vicdani zekâ düzeylerini ortaya koymaktır. Bu çalışmada nicel araştırma yöntemlerinden betimsel araştırma modeli kullanılmıştır. Çalışmamızda çalışma grubu olarak İstanbul'daki bir Vakıf Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesinde öğrenim görmekte olan 62'si erkek, 152'si kadın olan ve 18 ve 29 yaşları arasında, kolay erişimli örnekleme yöntemi ile seçilen, toplam 214 öğrenciden oluşmaktadır. Çalışmamızda veri toplama aracı olarak "Kişisel Bilgi Formu" ve "Vicdani Zekâ Ölçeği (VZÖ)" kullanılmıştır. Çalışmamızda verileri analiz etmek için SPSS (Sosyal Bilimler için İstatistiksel Paket) Windows 24 programı kullanılmıştır. Çalışmamızda verileri karşılaştırmak için parametrik test istatistikleri kullanıldı. Ölçekten elde edilen puanlar karşılaştırılırken cinsiyet ve yaş değişkenine göre bağımsız t testi istatistiği kullanılırken; bölüm, eğitim, sınıf, etnik köken, dini inanış etkisine bakıldı. Cronbach Alfa katsayısı, anketin toplam boyutları için 78,80, Anketin 7 alt boyutu 71,50- 80,70 arasında hesaplanmıştır. Çalışmamızda, katılımcıların toplam etik değer puanı 19,53, ahlaki değer toplam puanı 22,34, yaratıcıya karşı toplam sorumluluk puanı 16,37, toplam merhamet puanı 22,50, toplam bilinç farkındalığı farkındalık 20,34, sosyal farkındalığın toplam duyarlılığı 16,88, toplam bilgelik puanı 16,31 ve vicdani zekâ toplam puanı 124,91'dir. Çalışmamızda katılımcıların vicdani zekâ alt boyutlarının sosyal duyarlılık ($p < 0,05$) ve yaratıcıya karşı sorumluluk ($p < 0,05$) toplam puanları cinsiyete göre istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Vicdanî istihbaratın toplam puanları ile katılımcıların bölümleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmuştur ($p < 0,001$). Vicdanlı zekânın alt faktörleri arasında yer alan bilinçli farkındalık ve bilgelik toplam puanları, çalıştıkları bölüm değişkenine göre gruplar ve gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($p < 0,001$). Etik değer toplam puanları ($p < 0,05$), ahlaki duyarlılık toplam puanları ($p < 0,001$), yaratıcı sorumluluk toplam puanları ($p < 0,05$), merhamet toplam puanları ($p < 0,001$), sosyal duyarlılık toplam skorları ($p < 0,05$). Çalıştıkları bölüm değişkenine göre, gruplar ve gruplar arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Sonuç olarak,

sağlık bilimleri fakültesinde öğrenim gören öğrencilere verilecek eğitimlerde vicdani zekânın özelliklerini destekleyen materyallerin kullanılması önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sağlık Meslekleri, Üniversite Öğrencileri, Vicdani Zekâ, Vicdan

1. Giriş

İnsanların kendi davranışlarını irdeleyerek bir yargıda bulunmasına, kendi ahlaki değerlerini sorgulamasına neden olan güce vicdan ya da bulunç adı verilir (Saltuklu, 2016). Vicdan; egonun zıddıdır. Sigmund Freud, insan bilincinin oluşum süreçlerini; id, ego ve süperegö olmak üzere üçe ayırmıştır. Vicdan psikolojik bilimlerde, süperegö olarak tanımlanan sorgulayıcı benliğe eşdeğer sayılmaktadır (Milch ve Orange, 2004). Ego, rasyonel, gerçekçi ve problem çözmeye yönelik ikincil süreç düşüncesiyle ilgilenir. Bir eylem planı işe yaramazsa, bir çözüm bulunana kadar tekrar düşünülür. Bu, gerçeklik testi olarak bilinir ve kişinin ego ustalığı yoluyla dürtülerini kontrol etmesini ve kendini kontrol etmesini sağlar. Oysa süperegö, kişinin ebeveynlerinden ve diğerlerinden öğrenilen toplumun değerlerini ve ahlakını içerir.

Süperegö'nün işlevi, egoyu sadece gerçekçi olanlardan ziyade ahlaki hedeflere dönmeye ve mükemmellik için çabalamaya ikna etme işlevine sahiptir. Süperegö iki sistemden oluşur: Vicdan ve ideal benlik. Vicdan, suçluluk duygusuna neden olarak egoyu cezalandırabilir. Örneğin, ego kimliğin taleplerini yerine getirirse, süperegö kişinin suçluluk duygusuyla kendini kötü hissetmesine neden olabilir. İdeal benlik (veya ego-ideal) nasıl olmanız gerektiğine dair hayali bir resimdir ve kariyer isteklerini, diğer insanlara nasıl davranacağınızı ve toplumun bir üyesi olarak nasıl davranacağınızı temsil eder. İdeal benliğin gerisinde kalan davranışlar, suçluluk yüzünden süperegö tarafından cezalandırılabilir. Süperegö, 'kendimizi gururlandırarak' düzgün 'davrandığımızda da bizi ideal benlik yoluyla ödüllendirebilir. Bir kişinin ideal benliği çok yüksek bir standartsa, o kişi ne yaparsa yapsın başarısızlığı temsil edecektir. İdeal benlik ve vicdan büyük ölçüde çocukluk döneminde nasıl yetiştirildiğimizden ve ebeveyn değerlerinden belirlenir (McLeod, 2016).

Zekâ, psikolojideki en çok konuşulan konulardan biri olsa da, zekâyı tam olarak neyin oluşturduğunun standart bir tanımı yoktur (Legg ve Hutter, 2007). Bazı araştırmacılar zekânın tek bir genel yetenek olduğunu öne sürdüler (Pal ve diğ., 2004). Diğerleri, zekânın çeşitli yetenekleri, becerileri ve yetenekleri kapsadığına inanır (Newsome ve diğ., 2000). İnsan zekâsı, deneyimden öğrenme, yeni durumlara uyum sağlama, soyut kavramları anlama ve işleme yeteneklerinden oluşan zihinsel kalite ve bilgiyi kişinin çevresini manipüle etmek için kullanma becerilerinden oluşur. Zekâyı anlatmak veya tanımlamak için birçok girişimde bulunulmuştur. Binet, 1900'lü yıllarda yaptığı bir çalışmada, dikkat testlerinde zekânın nasıl ölçülebileceği ile ilgili parametreleri aradı (Binet ve Simon, 1961). Ebbinghaus, zekâ kavramını deneyim öğeleri arasındaki ilişkiyi birleştirme veya görme yeteneği olarak ele aldı (Ebbinghaus, 2013). Spearman, yaptığı çalışmaların sonucunda, zekânın ince farklılıkları ayırt etme yeteneği olduğu sonucuna vardı (Dennis ve Tapsfield, 2013). Burt, zekâyı "yeni psiko-fiziksel kombinasyonlar düzenleyerek nispeten yeni durumlara uyum sağlama gücü olarak tanımladı (Tomar ve Jindal, 2014). Binet, zekâyı istenen sonuca ulaşma amacı ve öz eleştirmenin gücü, Sternberg ise zekâyı bireyin düşüncesini yeni gereksinimlere adapte etmek için genel kapasitesi "olarak tanımlamaktadır (Sternberg, 1999). İnsanlarda zekâ, soyut düşünme, anlama, iletişim, problem çözme, akıl yürütme, öğrenme ve hafıza oluşumu ve eylem planlaması gibi zihinsel kapasitelerin toplamı olarak tanımlanır. Zekâ ilişkisel öğrenme biçimlerini, inovasyon oranını ve soyut düşünme, odaklanmış dikkat, kavram oluşturma ve içgörü gerektiren becerileri içerir (Roth, 2015).

Gottfredson (1994)'un yaptığı bir çalışma sonucunda yaptığı zekâ tanımı 52 akademisyen tarafından kabul edilip imzalanmıştır. Bu tanıma göre Zekâ; birçok yeteneği ile birlikte, sorunları çözme kapasitesi, akıl yürütme ve plan yapma becerilerini kapsar. Bunun yanı sıra zekâda soyut

düşünme, çabuk öğrenme, karışık fikirleri kavrama, ve tecrübelerden ders almayı kapsayan bir dizi genel zihinsel yeteneklerde vardır (Gottfredson, 1997).

Sağlık hizmetleri sunumunda hizmeti sunan ile hizmeti alan arasında ciddi bir bilgi asimetrisi vardır. Bu durum sağlık çalışanları ile hasta arasındaki iletişimde sağlık çalışanının paternalist bir yaklaşımını da beraberinde getirmektedir. Bu durum karar verici pozisyonunda olan sağlık çalışanlarındaki vicdani zekâ düzeylerinin ne kadar önemli olduğunun göstergesidir.

Vicdan, özel hayatımızı ve meslek hayatımızı etkileyen en önemli değerlerimizden biridir. Bir kişiyi davranışları hakkında yargılamaya iten ve kişinin doğrudan ve kendiliğinden ahlaki değerlerini yargılayabilmesini sağlayan kuvvet olarak tanımlanır. Felsefe, teoloji, psikoloji ve etik gibi farklı disiplinlere konu olan vicdan, 'bir kişiyi davranışları hakkında bir yargıya iten ve kişinin kendi üzerine doğrudan ve kendiliğinden bir muhakeme yapmasını sağlayan güç anlamına gelir '. Günümüzde vicdan, duyguları, nedenleri ve kişisel bütünlüğü birleştirerek daha karmaşık bir biçime dönüşmüştür (Dahlqvist ve diğ., 2007; Lutzen ve diğ., 2006) Vicdani zekâ kavramı şu şekilde tanımlanır:

1. Olayları bağımsız olarak düşünme, yeni durumlara başarılı bir şekilde uyum sağlama, belirli bir düşünce veya hedef etrafında eylem ve tutumları toplama becerisi.
2. Algı, hafıza, çağırışım, hayal gücü, muhakeme, muhakeme, soyutlama ve genelleme gibi tüm manevi işlevlere verilen addır.
3. İnsanın düşünme, akıl yürütme, nesnel gerçekleri algılama, sonuçları yargılama ve sonuçlandırma, kavrama, zekâ, zekâ ve kalıtım yeteneği.

Farklı sosyal bilimler ve tıp kaynaklarında vicdan ve zekânın birçok farklı tanımı vardır. Vicdani zekâ kavramı, Howard Gardner'ın "Çerçeveler" adlı kitabında "her bireyin değişen dünyada yaşamak ve değişikliklere ayak uydurmak için eşsiz yetenekleri ve becerileri" olarak tanımlanıyor. Onun 'çoklu zekâ teorisi' 8 zekâ alanından oluşur (Howard, 2010):

1. Sözel-Dilsel Zekâ
2. Mantıksal Matematiksel Zekâ
3. Fiziksel-Kinestetik Zekâ
4. Müzikal-Ritmik Zekâ
5. Görsel-Mekansal Zekâ
6. Sosyal- Kişilerarası Zekâ
7. İç-Kişisel Zekâ
8. Varoluşçu-Doğa Zekâsı

Vicdani zekâ alan yazımda genellikle manevi zekâ olarak ele alınmıştır. 'Bilinçli zekâ' veya 'manevi zekâ' (SQ/manevi bölüm) kişinin davranışını iç dinamikleri veya vicdanıyla sorgulaması ve dolayısıyla davranışlarını şekillendirmesi ve dolayısıyla çevreye adaptasyonu ile ilgili zekânın türüne verilen addır (Howard, 2010)

Maneviyat ve manevi zekâ kavramı, doğu ve batı toplumlarında farklı farklı karşılık bulmaktadır. Manevi zekâ araştırmaları son yıllarda batılı araştırmacılar tarafından çok sayıda araştırmaya konu olmuştur (Amram ve Dryer, 2008; King ve Decicco, 2009). Marshall ve Zohar 1997'de manevi zekâ terimini ortaya atmışlardır. Manevi zekâyı, bireyin yaşam ve eylemi daha geniş bir bağlam ve anlama yerleştirerek ve bir eylemi veya yolculuğu değerlendirerek anlam ve değerle ilgili problemleri tanımlama ve çözme yeteneği olarak tanımladılar (Zohar ve Marshall, 2000). Zohar ve Marshall (2000) ayrıca manevi zekâyı tanımlayan on üst düzey özellik saymıştır. Bu özelliklerin bir araya gelmesi manevi zekâyı oluşturmaktadır.

Bir kişide manevi zekâ; esneklik, öz farkındalık, acı ile başa çıkma ve kullanma yeteneği, acıyla başa çıkma ve üstesinden gelme yeteneği, vizyon ve değerlerden esinlenen kalite, gereksiz yaralanmaya neden olma isteksizliği, nesneler arasındaki ilişkiye bakma eğilimi, olayların neden

olduğunu veya ne olup olmadığını sorma ve cevap bulma eğilimi, sözleşmelere karşı uyumlu çalışma kolaylığı ve hizmetçi liderlik özelliklerinin değişik derecelerde bir araya gelmesi ile oluşmaktadır.

Manevi zekânın bir başka tanımı Emmons (2000) tarafından yapılmıştır. Emmons için manevi zekâ, sorunları çözmek ve bir hedefe ulaşmak için manevi bilgiyi uyarlama ve manevi kavramlarla uyum içinde olmak yeteneğidir. Emmons manevi zekâyı beş bileşene ayırmıştır: inanç kapasitesi, manevi farkındalık durumuna girme yeteneği, günlük aktiviteleri ve olayları ve kutsallıkla ilişkilendirme yeteneği, yaşamdaki sorunları çözmek için manevi kaynakları kullanma becerisi ve asil davranışlarda bulunma yeteneği. Asil davranış veya erdemli bir insan olmak; diğer bir deyişle, af etmek, onurlandırmak, alçakgönüllü olmak, merhamet göstermek gibi özellikleri bünyesinde taşımak anlamlarına gelmektedir (Emmons, 2000). Emmons, bu bileşenlerin dünyadaki birçok kültürde var olduğunu savunur. Ancak, daha sonra Emmons (2000), Gardner ve Mayer'in argümanlarını dikkate aldıktan sonra beşinci bileşeni kaldırarak kendi modelini geliştirmiştir (Emmons, 2000).

Manevi zekâ ve onun bileşenleri / temaları üzerine çalışmalar, İslam alimleri tarafından da kapsamlı bir şekilde yürütülmüştür. Bununla birlikte, araştırmacılar tarafından geliştirilen manevi zekâ temalarında kabul görmüş tek bir tanım yoktur (Hanefar ve Sa'ari, 2016). Çoğu manevi zekâyı Tanrı'ya yakınlığı ile ilişkilendirdi. Bazı araştırmalarda manevi zekâ kişinin Tanrı ile olduğu kadar insan ve doğa ile olan ilişkisinde mükemmellik seviyesine ulaşma yeteneği olarak tanımlanmıştır (Zainab ve diğ., 2011; Elmi ve Zainab, 2013). Manevi zekânın temel kuralı iyiliği emretmek, kötülüğü nehy etmektir. Bu özelliklerde gerçek iman, samimi ibadet, itaat, asil davranış sergilemeye bağlılık, kötü ve utanç verici eylemlerden kaçınmak yoluyla elde edilebilir. Fallah (2015), manevi zekânın “insanı manevi aydınlanmaya yönlendirdiğini ve kalbi karanlıklaştıran ve iç sesi bastıran bağlardan ve sınırlamalardan uzak olmanın yollarını gösterdiğini” söylemiştir (Fallah ve diğ., 2015: 46). İslami inanışta kalp kişinin ruhsal zekâsının yeteneklerini belirlemede hayati bir rol oynar (Al-Ghazali 1973; Fallah ve diğ., 2015). Örneğin, İslam'da günde beş kez namaz kılmak bir zorunluluktur. Dindar bir kişi olarak İslam'ın öğretilerine göre ibadet yapılacaktır. İslam'da herhangi bir eylem sadece fiziksel olarak yapılmaz, ibadeti ciddiyetle yerine getirmek ve dini uygulamaların etkilerini içsel benlik veya kalben de kazanmayı içerir (Zainab ve diğ., 2011). Sadece yüksek manevi zekâyı sahip bir kişi bunu başarabilir. Ayrıca manevi zekâsı yüksek olan bir kişinin, ahlaki yüceliği, karakteri ve davranışlarında tezahür eden sadık bir adam olduğunu ileri sürülmüştür (Fallah ve diğ., 2015).

Türkiye’de de vicdani zekâ ile ilgili araştırmalar yapılmıştır. Biz bu çalışmamızda Akdı ve arkadaşlarının geliştirdiği ölçeği kullanarak sağlık bilimleri fakültesinde öğrenim gören öğrencilerin Vicdani Zekâ düzeylerini tespit etmeyi amaçlamış bulunmaktayız.

2. Gereç ve Yöntem

2.1 Araştırmanın Modeli

Bu çalışma tanımlayıcı tasarımda gerçekleştirilmiştir.

2.2. Çalışma Gurubu

Çalışmamızda araştırmanın çalışma gurubunu İstanbul ilinde bir Vakıf Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesinde okuyan öğrencilerden kolay ulaşılabilir durum örnekleme yöntemiyle seçilmiş ve yaşları 18-29 arasında değişen 62’si erkek ve 152’i kadın olmak üzere toplam 214 öğrenciden oluşmaktadır. Çalışma için veri toplama 01.06.2020-30.06.2020 tarihleri arasında yapılmıştır.

2.3. Veri Toplama Araçları

Çalışmamızda veri toplama aracı olarak “Kişisel Bilgi Formu” ve Akdı ve arkadaşları tarafından Türk toplumuna uygun olarak geliştirilen “Vicdani Zekâ Ölçeği” (VZÖ)” kullanılmıştır (Aktı ve diğ., 2017).

2.3.1. Sosyo-demografik bilgi formu

Çalışmamızda araştırmacı tarafından hazırlanan kişisel bilgi formu; katılımcıların cinsiyet, yaş, okudukları bölüm, sınıf, etnik köken ve dini inanış değişkenlerinden oluşmaktadır.

2.3.2. Vicdani zekâ ölçeği

Vicdani Zekâ Ölçeği, Aktı (2017), tarafından geliştirilen, geçerlilik ve güvenilirliği yapılmış 32 maddeden oluşan 5’li likert tipi ölçektir (Aktı ve diğ., 2017). VZÖ, 446 örneklem grubu üzerinden geliştirilmiş ve 1546 örneklem üzerinden de güvenilirlik ve geçerlilik analizi yapılmıştır. Açıklayıcı ve Doğrulamalı Faktör Analizi ile 7 faktörlü bir yapı ile toplam varyansın %58,5’ini açıklanmaktadır. Faktörlere ait madde sayıları ve isimleri: 5 madde “Etik Değerler”, 5 madde “Ahlâki Duyarlılık”, 4 madde, “Yaratıcıya Karşı Sorumluluk”, 5 madde “Merhamet”, 5 madde “Bilinçli Farkındalık” 4 madde “Toplumsal Duyarlılık” ve son olarak 4 madde 4“Bilgelik” şeklindedir. Ölçekte, “Etik Değerleri” ölçmede kullanılan 1, 2, 3, 4 ve 5. maddeler tersten kodlanmıştır. Katılımcılardan 5’li likert ölçekte yer alan (1=Hiç Katılmıyorum, 2=Katılmıyorum, 3= Kararsızım, 4= Katılıyorum, 5=Tamamen Katılıyorum) ifadeler ne ölçüde katılıp katılmadıklarını belirtmeleri istenmiştir. Yapılan istatistiksel analizler sonucu faktör yük değerlerinin yüksek olması ile (0,45-0,86) ölçeğin yapı geçerliliğine sahip olduğu tespit edilmiştir. Bu ölçekten alınabilecek en düşük puan 32 iken en yüksek puan 160’dır.

2.4. Veri Toplama Yöntemi

Çalışmamızda veri toplama yöntemi olarak, kendi rızası ile araştırmaya katılmayı kabul eden 214 sağlık bilimleri fakültesi öğrencisine uygulanan kağıt-kalem tipi test yöntemi kullanılmıştır. Türkiye’de yapılan bir meta-analiz sonucuna göre, kağıt-kalem formu ve bilgisayar ortamında uygulanan testler bir bütün olarak ele alındığında, öğrenci başarısında farklılığa yol açtığı (Hedge $g=0.09$; $p<0,05$) bulunmuştur. Ancak hesaplanan ortak etki büyüklüğünün oldukça küçük olması nedeniyle bu farkın göz ardı edilebileceği söylenebilir. Çalışmamızda öğrencilere araştırmacılar tarafından elden dağıtılan anket formu, araştırmacılar tarafından elden toplanmıştır.

2.5. Araştırmanın Etik Yönü

Bu çalışma için Sabahattin Zaim etik kurulundan girişimsel olmayan uygulamalar etik kurul kararı alınmıştır (5/2020).

2.6. Verilerin analizi

Verilerin analizi SPSS (Statistical Package for Social Sciences) for Windows 24 programı kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Çalışmada araştırmaya katılmayı kabul eden bir vakıf üniversitesinin sağlık bilimleri fakültesinde eğitim gören toplam 214 öğrenciden elde edilen yanıtlar doğrultusunda kişisel bilgiler formunda yer alan soruların dağılımları frekans analizi ile belirlenmiş ve betimleyici istatistikleri yapılmıştır.

Çalışmamızda verilerin karşılaştırılması için parametrik test istatistikleri kullanılmıştır. Ölçekten elde edilen puanlarının karşılaştırılması için cinsiyet ve yaş değişkenine göre bağımsız t test istatistiği kullanılırken, öğrenim görülen bölüm, sınıf, etnik köken, dini inanış değişkenlerine göre karşılaştırmalarında tek yönlü varyans analizi test istatistiği kullanılmıştır. Tek yönlü varyans analizi istatistiği sonucunda anlamlı farklılık belirlenen alt boyutlarda sağlık bilimleri fakültesi öğrencilerinin vicdani zekâ düzeylerinin ikili karşılaştırmalarda varyanslar homojen değil ve grup eleman sayılarının eşit olmadığı durumlarda kullanılan “Games–Howel” test istatistiği kullanılmıştır.

Vicdani zekâ düzeylerinin ikili karşılaştırmalarda varyanslar homojen ve grup eleman sayılarının eşit olmadığı durumlarda kullanılan “Hochberg’s GT2” test istatistiği kullanılmıştır. Anlamlılık düzeyi için $p < 0,05$ değeri belirlenmiştir. Çalışmamızda Cronbach Alpha katsayısı, anketin toplam boyutları için 78,80, anketin 7 alt boyutları için ise faktör yükleri 71,50- 80,70 arasında hesaplanmıştır.

3. Bulgular

Yaş ortalaması $19,90 \pm 1,65$ olan katılımcıların cinsiyetinin %71 ile kadın, %29 ile erkek oldukları belirlenmiştir. Katılımcıların eğitim gördükleri bölümde en yüksek oran %47,2 ile “Sağlık Yönetimi” bölümü ve katılımcıların en yüksek oran olan %53,3 ile “1. Sınıf”da okudukları belirlenmiştir. Katılımcıların en yüksek oran %71,0 ile etnik kökenin “Türk” olduğu, %98,6 ile dini inançlarının “Müslüman” olduklarını belirtmişlerdir (Tablo 1).

Tablo 1: Sağlık Bilimleri Fakültesi Öğrencilerinin Sosyo-Demografik Özellikleri (n=214)

Değişkenler	Guruplar	n	Yüzde (%)
Cinsiyet	Kadın	152	71
	Erkek	62	29
Yaş	18-21	179	83,6
	22-29	35	16,4
Bölüm	Beslenme ve diyetetik (1)	27	12,6
	Sağlık yönetimi (2)	101	47,2
	Hemşirelik (3)	48	22,4
	Sosyal hizmet (4)	27	12,6
	Diğer (5)	11	5,1
Sınıf	1. Sınıf (1)	61	28,5
	2. Sınıf (2)	28	13,1
	3. Sınıf (3)	13	6,1
	4. Sınıf (4)		
Etnik köken	Türk (1)	152	71
	Kürt (2)	39	18,2
	Diğer (3)	23	10,7
Dini İnanış	Müslüman	211	98,6
	Hristiyan	1	0,5
	Dini inancı yok	2	0,9

Tablo 2’de görüldüğü gibi; katılımcıların etik değer toplam puanını 19,53, ahlaki değer toplam puanını 22,34, yaratıcıya karşı sorumluluk toplam puanını 16,37, merhamet toplam puanını 22,50, bilinçli farkındalık toplam puanını 20,34, toplumsal duyarlılık toplam puanını 16,88, bilgelik toplam puanını 16,31 ve vicdani zekâ toplam puanı 124,91 olduğu görülmektedir. Buna göre, öğrencilerin vicdani zekâ tutumlarının oldukça yüksek olduğu görülmektedir. Alt boyutlar genelinde bakıldığında ise “Merhamet” ve “Ahlaki Duyarlılık” boyutlarının ortalamasının üstünde diğer boyutların ise ortalamasının altında değere sahip olduğu görülmektedir.

Tablo 2: Değişkenlerin Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

	N	Minimum	Maximum	$\bar{X}$	ss	95% Güven aralığı	
						Alt sınır	Üst sınır
Etik değer	214	9,00	25,00	19,53	4,07	18,97	20,08
Ahlaki duyarlılık	214	5,00	25,00	22,34	2,94	21,92	22,72
Yaratıcı sorumluluk	214	5,00	20,00	16,37	2,86	15,98	16,75
Merhamet	214	11,00	25,00	22,59	3,14	22,08	22,89
Bilinçli farkındalık	214	8,00	25,00	20,34	2,98	19,93	20,73
Toplumsal duyarlılık	214	8,00	20,00	16,88	2,80	16,48	17,24
Bilgelik	214	8,00	20,00	16,31	2,60	15,94	16,63
Vicdani Zekâ	214	87,00	160,00	134,26	14,76	123,25	126,45

Çalışmamızda katılımcıların vicdani zekâ düzeylerinin cinsiyet gruplarına göre kıyaslanması t test ile analiz edilmiş ve sonuçlar Tablo 3’de gösterilmiştir. Bağımsız t testi sonucunda, öğrencilerin vicdani zekâ toplam puanları ile cinsiyet değişkeni arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamıştır ($p=0,21$; $p >0,05$). Çalışmamızda katılımcıların vicdani zekâ alt boyutlarından toplumsal duyarlılık ($p=0,029$; $p <0,05$) ve yaratıcıya karşı sorumluluk ($p=0,046$; $p <0,05$) toplam puanları, cinsiyet değişkenine göre gruplar arasında fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Cinsiyete göre vicdani zekâ alt boyutlarının etki büyüklüğü incelendiğinde etkisinin düşük düzeyde olduğu tespit edilmiştir (Cohen’s $d=0,20-0,50$).

Tablo 3: Öğrencilerin Vicdani Zekâ Düzeylerinin Cinsiyete Göre Karşılaştırılması (n=214)

Cinsiyet		n	$\bar{X}$	ss	t	p	Cohen’s d
Etik değer	Erkek	62	19,40	4,10	-0,283	0,777	0.04
	Kadın	152	19,58	4,07			
Ahlaki duyarlılık	Erkek	62	22,40	2,76	0,194	0,846	0.02
	Kadın	152	22,32	3,02			
Yaratıcı sorumluluk	Erkek	62	15,73	3,00	-2,125	0,035*	0.46
	Kadın	152	16,64	2,77			
Merhamet	Erkek	62	22,08	3,39	-1,274	0,204	0.18
	Kadın	152	22,67	2,96			
Bilinçli farkındalık	Erkek	62	20,67	2,91	1,037	0,301	1.30
	Kadın	152	20,21	3,01			
Toplumsal duyarlık	Erkek	62	16,29	3,02	-1,99	0,048*	0.29
	Kadın	152	17,12	2,68			
Bilgelik	Erkek	62	15,92	2,63	-1,4	0,163	0.21
	Kadın	152	16,47	2,59			
Vicdani Zekâ	Erkek	62	123,32	13,20	-1,257	0,21	0.18
	Kadın	152	125,55	11,14			

* $p < 0,05$

Çalışmamızda katılımcıların vicdani zekâ düzeylerinin yaş gruplarına göre kıyaslanması t test ile analiz edilmiş ve sonuçlar Tablo 4’de gösterilmiştir. Katılımcıların vicdani zekâ toplam puanları ile yaş gurupları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamıştır ($p=,681$; $p >0,05$). Alt faktörlerden etik değerler, ahlaki değerler, yaratıcıya karşı sorumluluk, merhamet, bilinçli farkındalık, toplumsal duyarlılık ve bilgelik toplam puanları, yaş değişkenine göre gruplar arası fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır ($p >0,05$).

Tablo 4: Öğrencilerin Vicdani Zekâ Düzeylerinin Yaşa Göre Karşılaştırılması (n=214)

Yaş		n	$\bar{X}$	ss	t	p
Etik değer	18-21 yaş arası	181	19,64	4,00	,890	,374
	22-29 yaş arası	33	18,94	4,44		
Ahlaki duyarlılık	18-21 yaş arası	181	22,30	3,02	-,501	,617
	22-29 yaş arası	33	22,58	2,50		
Yaratıcı sorumluluk	18-21 yaş arası	181	16,34	2,92	-,353	,725
	22-29 yaş arası	33	16,55	2,60		
Merhamet	18-21 yaş arası	180	22,70	3,07	1,229	,220
	22-29 yaş arası	33	21,97	3,50		
Bilinçli farkındalık	18-21 yaş arası	181	20,37	2,94	,403	,687
	22-29 yaş arası	33	20,17	3,24		
Toplumsal duyarlık	18-21 yaş arası	181	16,861	2,87	-,211	,833
	22-29 yaş arası	33	17,00	2,44		
Bilgelik	18-21 yaş arası	181	16,33	2,57	,307	,759
	22-29 yaş arası	33	16,18	2,74		
Vicdani Zekâ	18-21 yaş arası	181	134,45	14,74	,510	,611
	22-29 yaş arası	33	133,17	15,06		

Çalışmamızda katılımcıların vicdani zekâ düzeylerinin öğrenim gördükleri sınıf gruplarına göre kıyaslanması tek yönlü varyans test istatistiği ile analiz edilmiş ve sonuçlar Tablo 5’de gösterilmiştir. Çalışmamızda katılımcıların etik değerler, ahlaki değerler, yaratıcıya karşı sorumluluk, merhamet ve toplumsal duyarlılık toplam puanları öğrenim gördükleri sınıf değişkenine göre gruplar arası ve gruplar içinde fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır ($p > 0,05$). Katılımcıların vicdani zekâ alt toplam puanları ($p = ,024$; $p < 0,05$) ile öğrenim gördükleri sınıf değişkenine göre gruplar arası ve gruplar içindeki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Ayrıca VZÖ alt faktörlerinden bilinçli farkındalık toplam puanları ($p = ,016$; $p < 0,05$) ve bilgelik toplam puanları ($p = ,017$; $p < 0,05$) ile öğrenim gördükleri sınıf değişkenine göre gruplar arası ve gruplar içindeki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Farklılığın hangi guruptan kaynaklandığı incelendiğinde, 3. Sınıfta okuyanların vicdani zekâ toplam puanları ve alt faktörlerden bilgelik ve bilinçli farkındalık toplam puanları, 4. sınıfta okuyanların toplam puanlarından yüksek bulunmuştur. Öğrencilerin öğrenim gördükleri sınıfa göre vicdani zekâ toplam puanı ve alt boyutlarından bilinçli farkındalık, bilgelik değişkeni için hesaplanan eta kare (η^2) değerinin küçük olduğu ($\eta^2: < 0,06$ küçük etki) ve toplam varyansın sırası ile sadece %5, %5 ve %4’ünü açıkladığı görülmektedir.

Tablo 5: Öğrencilerin Vicdani Zekâ Düzeylerinin Öğrenim Gördükleri Sınıfa Göre Karşılaştırılması (n=214)

Vicdani Zekâ		Kareler toplamı	Sd	Kareler ortalaması	F	p	η^2	Fark
Etik değer	Guruplar arası	82,018	3	27,339	1,664	,176	-	-
	Gurup içi	3451,186	210	16,434				
	Toplam	3533,204	213					
Ahlaki duyarlılık	Guruplar arası	42,339	3	14,113	1,642	,181	-	-
	Gurup içi	1804,512	210	8,593				
	Toplam	1846,850	213					
Yaratıcı sorumluluk	Guruplar arası	16,908	3	5,636	,684	,563	-	-
	Gurup içi	1730,660	210	8,241				
	Toplam	1747,568	213					
Merhamet	Guruplar arası	55,114	3	18,371	1,885	,133	-	-
	Gurup içi	2036,529	209	9,744				
	Toplam	2091,643	212					
Bilinçli farkındalık	Guruplar arası	91,196	3	30,399	3,543	,016*	0,05	3 >4
	Gurup içi	1801,873	210	8,580				
	Toplam	1893,069	213					
Toplumsal duyarlık	Guruplar arası	45,217	3	15,072	1,946	,123	-	-
	Gurup içi	1626,647	210	7,746				
	Toplam	1671,863	213					
Bilgelik	Guruplar arası	68,516	3	22,839	3,483	,017*	0,05	3 >4
	Gurup içi	1376,879	210	6,557				
	Toplam	1445,395	213					
Vicdani Zekâ	Guruplar arası	2027,287	3	675,762	3,198	,024*	0,04	3 >4
	Gurup içi	44369,612	210	211,284				
	Toplam	46396,899	213					

* $p < 0,05$

Çalışmamızda katılımcıların vicdani zekâ düzeylerinin öğrenim gördükleri bölüm gruplarına göre kıyaslanması tek yönlü varyans test istatistiği ile analiz edilmiş ve sonuçlar Tablo 6'de gösterilmiştir.

Katılımcıların vicdani zekâ toplam puanları ile öğrenim gördükleri bölüm gurupları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($p = ,001$; $p < 0,001$). Vicdani zekâ alt faktörlerinden bilinçli farkındalık ve bilgelik toplam puanları öğrenim gördükleri bölüm değişkenine göre gruplar arası ve gruplar içinde fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($p = ,001$; $p < 0,001$).

Katılımcıların vicdani zekâ alt boyutlarından etik değer toplam puanları ($p = ,024$; $p < 0,05$), ahlaki duyarlılık toplam puanları ($p = ,001$; $p < 0,001$), yaratıcı sorumluluk toplam puanları ($p = ,014$; $p < 0,05$), merhamet toplam puanları ($p = ,000$; $p < 0,001$), toplumsal duyarlılık toplam puanları ($p = ,006$; $p < 0,05$) arasında ise öğrenim gördükleri bölüm değişkenine göre gruplar arası ve gruplar içi fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Farklılığın hangi guruptan kaynaklandığını belirlemek için yapılan Post Hoc testi sonuçları Tablo 6'da verilmiştir.

Öğrencilerin öğrenim gördükleri bölüme göre vicdani zekâ alt boyutlarından bilinçli farkındalık ve bilgelik değişkenine göre ise gruplar arası ve gruplar içi fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır ($p > 0,05$). Öğrencilerin öğrenim gördükleri bölüme göre vicdani zekâ alt boyutlarından etik değer değişkeni için hesaplanan η^2 değerinin küçük olduğu ($\eta^2 < 0,06$ küçük etki) belirlenmiştir. Öğrencilerin bölüm değişkenine göre vicdani zekâ alt boyutlarından ahlaki duyarlılık, yaratıcı sorumluluk, merhamet ve toplumsal duyarlılık değişkenleri için hesaplanan η^2 değerinin orta büyüklükte etkili olduğu (η^2 : 0,06-0,14 orta etki) belirlenmiştir (Tablo 6).

Tablo 6: Öğrencilerin Vicdani Zekâ Düzeylerinin Öğrenim Gördükleri Bölüme Göre Karşılaştırılması (n=214)

Vicdani Zekâ		Kareler toplamı	Sd	Kareler ortalaması	F	p	η2	Fark
Etik değer	Guruplar arası	184,494	4	46,123	2,879	,024*	0,05	3>2
	Gurup içi	3348,710	209	16,023				
	Toplam	3533,204	213					
Ahlaki duyarlılık	Guruplar arası	153,451	4	38,363	4,735	p<0,001	0,08	1>5
	Gurup içi	1693,400	209	8,102				2>5
	Toplam	1846,850	213					3>5 4>5
Yaratıcı sorumluluk	Guruplar arası	100,949	4	25,237	3,203	,014*	0,06	4>5
	Gurup içi	1646,618	209	7,879				
	Toplam	1747,568	213					
Merhamet	Guruplar arası	254,056	4	63,514	7,189	p<0,001	0,12	1>2
	Gurup içi	1837,587	209	8,835				2>5
	Toplam	2091,643	213					4>5
Bilinçli farkındalık	Guruplar arası	53,377	4	13,344	1,516	,199	-	-
	Gurup içi	1839,692	209	8,802				
	Toplam	1893,069	213					
Toplumsal duyarlık	Guruplar arası	110,761	4	27,690	3,707	,006*	0,07	4>3
	Gurup içi	1561,102	209	7,469				4>5
	Toplam	1671,863	213					
Bilgelik	Guruplar arası	30,766	4	7,692	1,136	,340	-	-
	Gurup içi	1414,629	209	6,769				
	Toplam	1445,395	213					
Vicdani Zekâ	Guruplar arası	4117,508	4	1029,377	5,089	p<0.001	0,09	4>2
	Gurup içi	42279,390	209	202,294				
	Toplam	46396,899	213					

*p<0,05

Çalışmamızda katılımcıların vicdani zekâ düzeylerinin etnik köken gruplarına göre kıyaslanması tek yönlü varyans test istatistiği ile analiz edilmiş ve sonuçlar Tablo 7’de gösterilmiştir. Buna göre katılımcıların vicdani zekâ toplam puanları etnik köken değişkenine göre gruplar arası ve gruplar içi fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır (p=,249; p >0,05). Alt faktörlerden etik değerler, ahlaki değerler, yaratıcıya karşı sorumluluk, merhamet ve bilgelik toplam puanları etnik köken değişkenine göre gruplar arası ve gruplar içinde fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır (p >0,05). Alt faktörlerden bilinçli farkındalık (p=,023; p <0,05) ve toplumsal duyarlılık (p=,024; p <0,05) değişkenine göre gruplar arası ve gruplar içinde fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Yapılan Post Hoc testinde bu farklığın toplumsal duyarlılık ve bilinçli farkındalık alt faktörü gruplarında Türk ve Kürt olanların lehinde gerçekleştiği saptanmıştır. Öğrencilerin etnik köken değişkenine göre vicdani zekâ alt boyutlarından bilinçli farkındalık ve toplumsal duyarlılık değişkenleri için hesaplanan η² değerinin küçük etki olduğu (η²: <0,06 küçük etki) ve toplam varyansın sırası ile sadece %4, %3’ünü açıkladığı görülmektedir.

Tablo 7: Öğrencilerin Vicdani Zekâ Düzeylerinin Etnik Köken Göre Karşılaştırılması (n=214)

Vicdani Zekâ	Kareler toplamı	Sd	Kareler ortalaması	F	p	η^2	Fark
Etik değer	Guruplar arası	48,634	2	24,317	1,472	,232	-
	Gurup içi	3484,569	211	16,515			
	Toplam	3533,204	213				
Ahlaki duyarlılık	Guruplar arası	,045	2	,022	,003	,997	-
	Gurup içi	1846,805	211	8,753			
	Toplam	1846,850	213				
Yaratıcı sorumluluk	Guruplar arası	5,960	2	2,980	,361	,697	-
	Gurup içi	1741,608	211	8,254			
	Toplam	1747,568	213				
Merhamet	Guruplar arası	18,807	2	9,403	,953	,387	-
	Gurup içi	2072,836	210	9,871			
	Toplam	2091,643	212				
Bilinçli farkındalık	Guruplar arası	66,736	2	33,368	3,855	,023*	0,04
	Gurup içi	1826,332	211	8,656			
	Toplam	1893,069	213				
Toplumsal duyarlık	Guruplar arası	58,241	2	29,120	3,808	,024*	0,03
	Gurup içi	1613,623	211	7,648			
	Toplam	1671,863	213				
Bilgelik	Guruplar arası	1,592	2	,796	,116	,890	-
	Gurup içi	1443,803	211	6,843			
	Toplam	1445,395	213				
Vicdani Zekâ	Guruplar arası	608,074	2	304,037	1,401	,249	-
	Gurup içi	45788,824	211	217,009			
	Toplam	46396,899	213				

* $p < 0,05$

Çalışmamızda katılımcıların vicdani zekâ düzeylerinin dini inanç gruplarına göre kıyaslanması tek yönlü varyans test istatistiği ile analiz edilmiş ve sonuçlar Tablo 8’de gösterilmiştir. Buna göre katılımcıların vicdani zekâ toplam puanları ve tüm alt boyutlar toplam puanları dini inanış değişkenine göre gruplar arası ve gruplar içi fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır ($p > 0,05$).

Tablo 8: Öğrencilerin Vicdani Zekâ Düzeylerinin Dini İnançlarına Göre Karşılaştırılması (n=214)

Vicdani Zekâ		Kareler toplamı	Sd	Kareler ortalaması	F	p
Etik değer	Guruplar arası	52,509	2	26,255	1,592	,206
	Gurup içi	3480,695	211	16,496		
	Toplam	3533,204	213			
Ahlaki duyarlılık	Guruplar arası	12,733	2	6,366	,732	,482
	Gurup içi	1834,118	211	8,693		
	Toplam	1846,850	213			
Yaratıcı sorumluluk	Guruplar arası	24,421	2	12,211	1,495	,227
	Gurup içi	1723,146	211	8,167		
	Toplam	1747,568	213			
Merhamet	Guruplar arası	8,186	2	4,093	,413	,662
	Gurup içi	2083,457	210	9,921		
	Toplam	2091,643	212			
Bilinçli farkındalık	Guruplar arası	28,489	2	14,245	1,612	,202
	Gurup içi	1864,579	211	8,837		
	Toplam	1893,069	213			
Toplumsal duyarlılık	Guruplar arası	4,536	2	2,268	,287	,751
	Gurup içi	1667,328	211	7,902		
	Toplam	1671,863	213			
Bilgelik	Guruplar arası	2,954	2	1,477	,216	,806
	Gurup içi	1442,441	211	6,836		
	Toplam	1445,395	213			
Vicdani Zekâ	Guruplar arası	593,296	2	296,648	1,367	,257
	Gurup içi	45803,603	211	217,079		
	Toplam	46396,899	213			

* $p < 0,05$

Tartışma ve Sonuç

Vicdani Zekâ Ölçeği” geneli için yapılan puanlamaya göre, öğrencilerin vicdani zekâ tutumlarının oldukça yüksek olduğu görülmektedir. Alt boyutlar genelinde bakıldığında ise “Merhamet” ve “Ahlaki Duyarlılık” boyutlarının ortalamasının üstünde diğer boyutların ise ortalamasının altında değere sahip olduğu görülmektedir. Bu sonuç sağlık bilimlerinde okuyan öğrencilerin kendi iç seslerini dinlediklerini ve tıbbi iş etiğine uygun olarak çalışabileceklerini göstermektedir. Juthberg (2007) ve arkadaşlarının yaptığı bir çalışmada, hemşireler bir şeylerin yanlış gittiğini düşündüklerinde kendi iç seslerini dinlediklerini göstermiştir (Juthberg ve diğ., 2007; Zyga, 2011). Öğrencilerin vicdani zekâ toplam puanları ile cinsiyet değişkeni arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Alt boyutlar incelendiğinde ise kadın cinsiyetin erkek cinsiyete göre, toplumsal duyarlılık ve yaratıcıya karşı sorumluluk toplam puanlarının daha fazla olduğu görülmüştür. Bu sonuç kadınların toplumsal duyarlılığının erkeklerden fazla olduğuna yönelik çalışmalarla uyum göstermektedir (Horgan ve Smith, 2006; Akpınar ve Akpınar, 2017).

Çalışmamızda, katılımcıların vicdani zekâ toplam puanları ile yaş gurupları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Bu durum yaş guruplarının birbirine oldukça yakın olması ve gelişimsel dönem olarak aynı dönemde olmaları ile açıklanabilir. Sağlık çalışanları ile yapılmış araştırmalar da yaş ve hizmet süresi arttıkça Vicdani zekâyı verilen önemin arttığını gösteren çalışmalar vardır (Staniulienė 2005; Nightingale ve diğ., 2018). Bir diğer çalışmada Çoban ve arkadaşlarına göre vicdani zekâdaki artışı yaş ilerledikçe artmaktadır. Bireyler olaylara olgunlaştıkça, daha gerçekçi bir şekilde yaklaşmaya ve yaşla birlikte yaşamın gereksinimlerine daha başarılı bir şekilde adapte olmaya başlarlar (Çoban ve diğ., 2010).

Öğrencilerin vicdani zekâ düzeylerinde öğrenim gördükleri sınıf gruplarına göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir. Bu durum yine yaş gruplarının birbirleri ile çok yakın olmasına bağlanmaktadır. Alt faktörler üzerinden yapılan incelemede ise, bilinçli farkındalık ve bilgelik toplam puanları 3. Sınıfta okuyanların vicdani zekâ toplam puanları ve alt faktörlerden bilgelik ve bilinçli farkındalık toplam puanları, 4. sınıfta okuyanların toplam puanlarından yüksek bulunmuştur. Bu durum vicdani zekânın bir yönünün de yaşa ve tecrübeye dayanması yanında içten gelen bir sesle bağlantısı olabileceğini göstermektedir.

Yaptığımız çalışmada sağlık bilimleri fakültesinde okuyan öğrencilerin vicdani zekâ toplam puanları ile öğrenim gördükleri bölüm gurupları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Sağlık mesleklerinde vicdani zekâ giderek önem kazandığına işaret eden çalışmalar vardır. Bu bağlamda yapılan bir çalışmada, tıp öğrencilerinde kişiliğin akademik performans üzerindeki etkileri incelenmiş, bu nedenle Vicdanlılığın kişilik özelliğinin lisans öğrencilerinin akademik başarısının bir yordayıcısı olduğu sonucuna varılmıştır (Austin ve ark. 2007).

Vicdani zekâyâ sahip olmak ortak bir iyiye hizmet eden ve / veya topluluk için çabalayan davranışlar, geliştirir (Milliman ve diğ., 2003). Sağlık sektörü bir hizmet sektörüdür ve başkalarına tanrısal olana hizmet eden eylemler ayrıca daha büyük bir amaç duygusu sağlar (Neal, 2000). Bu profesyoneller maneviyatlarını yaşarken, davranışlarının önemi konusunda varoluşsal bir farkındalığa dayanarak eylemlerinin etrafındakileri nasıl etkilediğini de daha kolay anlarlar (Duffy, 2010). Yapılan işe, verilen emeğe vicdani zekâ kullanılmadan bakılması, yapılan işin bu şekilde görülmemesi, kişilerde anlamsızlık ve boşluk duygularını teşvik edebilir. Bu tür duygular, devamsızlığın artmasına, örgütsel bağlılığın azalmasına ve etik olmayan davranış olasılığının artmasına neden olabilir (Rozuel ve Kakabadse, 2010).

Vicdani zekânın bir başka yönü, sağlık profesyonellerinin, zorlu çalışma durumlarını manevi değerleri ve hedefleri yansıtan şekillerde yeniden şekillendirmek için kullanılabilir olmasıdır. Tipik olarak, insanların karmaşık ve yoğun çalışılan ortamlarda optimal seçimler yapma konusunda sınırlı bir yeteneği vardır. Birinin maneviyatını çalışmayla birleştirmek, yüzeysel ahlakın ötesine geçen belirli değerler üretir. Bunlar ne kadar çok canlandırılırsa, bir organizasyonun kültürü o kadar ruhani ve nihayetinde etik hale gelebilir (Jurkiewicz ve Giacalone, 2004).

Halkın sağlık hizmetindeki ihtiyaçları ve beklentileri giderek farklılaşmaktadır. Bu farklılaşmaya bağlı olarak da sağlık çalışanları ile hastalar arasındaki ilişkide çok daha önemli bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Sadece hasta ve hasta yakını memnuniyetinde değil uygulanacak tedavilerin başarısında da bu ilişki rol oynamaktadır. Sağlık çalışanları günde 24 saat hastalarla ilgilenen, hastaların her türlü fiziksel, psikolojik ve sosyal ihtiyaçlarını tutarlı ve verimli bir şekilde sağlayan bir meslek grubudur. Manevi zekânın insan ilişkilerinde önemli bir yer tuttuğu kabul edilen bir gerçektir. Bu nedenle, sağlık çalışanlarının manevi zekâsının zaman zaman ve sürekli bir şekilde iyileştirilmesi gerekir. Böylece hastaların ihtiyaçlarına daha duyarlı olarak yaklaşmaları mümkün olur. Ayrıca sağlık çalışanlarına, kendi manevi zekâsını sürekli olarak kendi kendine değerlendirmesi ve her bir değerlendirme için ortaya çıkan sonuca bağlı olarak alınan önlemler ile gerekli desteğin verilmesi gerekmektedir. Ayrıca bizim çalışmamıza konu olan sağlık bilimleri öğrencilerine yönelik daha lisans aşamasında iken manevi zekâ farkındalığını arttıracak uygulamalar, dersler ve projeler geliştirilmelidir.

Kaynakça

- Akpınar, S, Akpınar, Ö (2017). Meslek Yüksekokulunda Öğrenim Gören Öğrencilerin Sosyal Beceri Düzeylerinin İncelenmesi, *Uluslararası Anadolu Spor Bilimleri Dergisi / The Journal of International Anatolia Sport Science*, 2(2), 143-155.

- Aktı, Ü., Giderler, C., Duran, C., Behdioğlu, S., & Boz, D. (2017). Vicdani zekâ ölçeği: Geçerlilik ve güvenirlik çalışması. *İslam Medeniyeti Araştırmaları Dergisi*, 2(3), 329-349.
- Al-Ghazali, (1973) *Rawdah al-Talibin wa "Umdah al-Salikin*. Dar-al Nahdah al-Hadithah
- Amram, Y., & Dryer, C. (2008, August). The integrated spiritual intelligence scale (ISIS): Development and preliminary validation. In *116th annual conference of the American Psychological Association, Boston, MA* (pp. 14-17).
- Austin, E. J., Evans, P., Magnus, B., & O'Hanlon, K. (2007). A preliminary study of empathy, emotional intelligence and examination performance in MBChB students. *Medical education*, 41(7), 684-689.
- Aybek, E. C., Şahin, D. B., Eriş, H. M., Şimşek, A. S., & Köse, M. (2014). Kağıt-kalem ve bilgisayar formunda uygulanan testlerde öğrenci başarısının karşılaştırıldığı çalışmaların meta-analizi. *Asian Journal of Instruction*, 2(2), 18-26.
- Baharuddin, E., & Ismail, Z. (2013). Hubungan Kecerdasan Rohaniah Warga Tua dengan Amalan Agama di Rumah Kebajikan. *Islamiyyat: International Journal of Islamic Studies*, 35(1), 19-28.
- Binet, A., & Simon, T. (1961). *The Development of Intelligence in Children*. In J. J. Jenkins & D. G. Paterson (Eds.), *Studies in individual differences: The search for intelligence* (p. 81-111). Appleton-Century-Crofts.
- Çoban B, Karademir T, Açak M, et al. (2010). The Emotional Intelligence of Students Who are Sitting A Specialability Examination. *Social Behavior and Personality*. 38, 1123-1134.
- Dahlqvist V, Eriksson S, Glasberg AL.(2007). Development of The Perceptions of Conscience Questionnaire, *Nursing Ethics*.14, 181-93
- Dennis, I., & Tapsfield, P. (Eds.). (2013). *Human abilities: Their nature and measurement*. Psychology Press.
- Duffy, R. D. (2010). Spirituality, religion and work values. *Journal of Psychology and Theology*, 38, 52-61.
- Ebbinghaus, H. (2013). Memory: A contribution to experimental psychology. *Annals of neurosciences*, 20(4), 155-156.
- Emmons, R. A. (2000). Is spirituality an intelligence? Motivation, cognition, and the psychology of ultimate concern. *The International Journal for the psychology of Religion*, 10(1), 3-26.
- Emmons, R. A. (2000). Spirituality and intelligence: Problems and prospects. *The international journal for the psychology of religion*, 10(1), 57-64.
- Fallah, V., Khosroabadi, S., & Usefi, H. (2015). Development of emotional quotient and spiritual quotient: The strategy of ethics development. *International Letters of Social and Humanistic Sciences*, 49, 43-52.
- Gardner, H. (2000). A case against spiritual intelligence. *The international journal for the psychology of religion*, 10(1), 27-34.
- Gottfredson, Linda S., (1994). Mainstream Science on Intelligence: An Editorial With 52 Signatories, History, and Bibliography, *Wall Street Journal*, 13-23.
- Hanefar, S. B., Sa'ari, C. Z., & Siraj, S. (2016). A synthesis of spiritual intelligence themes from islamic and western philosophical perspectives. *Journal of religion and health*, 55(6), 2069-2085.

- Horgan, T. G., & Smith, J. L. (2006). Interpersonal reasons for interpersonal perceptions: Gender-incongruent purpose goals and nonverbal judgment accuracy. *Journal of Nonverbal Behavior*, 30(3), 127-140.
- Howard G. (2010). *Zihin Çerçevesi-Çoklu Zekâ Kuramı*, (çev. Kılıç E.), Alfa Yayınları.
- Jurkiewicz, C. L., & Giacalone, R. A. (2004). A values framework for measuring the impact of workplace spirituality on organizational performance. *Journal of Business Ethics*, 49(2), 129-142.
- Juthberg C, Eriksson S, Norberg A, et. al. (2007). Perceptions of conscience in relation to stress of conscience. *Nursing Ethics*. 14:329-343.
- King, David B, & Decicco, T. L. (2009). A viable model and self-report measure of spiritual intelligence. *International Journal of Transpersonal Studies*, 28(1), 68– 85.
- Legg, S., & Hutter, M. (2007). Universal intelligence: A definition of machine intelligence. *Minds and machines*, 17(4), 391-444.
- Lützen K, Dahlqvist V, Eriksson S, et al. (2006). Developing the Concept of Moral Sensitivity in Health Care Practice. *Nursing Ethics*.13, 188-96.
- Mayer, J. D. (2000). Spiritual intelligence or spiritual consciousness?. *The international Journal for the Psychology of Religion*, 10(1), 47-56.
- McLeod, S. A. (2016). Id, ego and superego. *Simply Psychology*, 3, 1-4.
- Milch, W. E., & Orange, D. M. (2004). Conscience as the reappearance of the other in self-experience: On using the concepts superego and conscience in self psychology. *Psychoanalytic Inquiry*, 24(2), 206-231.
- Milliman, J. F., Czaplewski, A. J., & Ferguson, J. (2003). Workplace spirituality and employee work attitudes: An exploratory empirical assessment. *Journal of Organizational Change Management*, 16(4), 426-447
- Muhammad, D. S. (2004). *SQ Membentuk Kecerdasan daripada Quran*. Hikmah.
- Neal, J. (2000). Work as service to the divine: Giving our gifts selflessly and with joy. *The American Behavioral Scientist*, 43(8), 1316-1333.
- Newsome, S., Day, A. L., & Catano, V. M. (2000). Assessing the predictive validity of emotional intelligence. *Personality and Individual differences*, 29(6), 1005-1016.
- Nightingale, S., Spiby, H., Sheen, K., & Slade, P. (2018). The impact of emotional intelligence in health care professionals on caring behaviour towards patients in clinical and long-term care settings: Findings from an integrative review. *International journal of nursing studies*, 80, 106-117.
- Pal, H. R., Pal, A., & Tourani, P. (2004). Theories of intelligence. *Everyman's science*, 39(3), 181-192.
- Roth, G. (2015). Convergent evolution of complex brains and high intelligence. *Philosophical Transactions of the Royal Society B: Biological Sciences*, 370(1684), 20150049.
- Rozuel, C., & Kakabadse, N. (2010). Ethics, spirituality and self: Managerial perspectives and leadership implications. *Business Ethics: A European Review*, 19(4), 423-436
- Saltuklu, Z. (2016). *Vicdan*, Fenomen Yayınları.

-
- Staniulienė V. (2005) Conscience Among Care Professionals in Hospital Setting. Master Thesis School of Health Science Bleking Health Institute of Technology.
- Sternberg, R. J. (1999). Intelligence as developing expertise. *Contemporary educational psychology*, 24(4), 359-375.
- Tomar, S., & Jindal, A. (2014). A Study of Effective Learning Strategies In Relation To Intelligence Level across the Science and Arts Academic Streams of Secondary Level. *Journal of Research and Method in Education*, 4(6), 41-50.
- Zainab, I., Wan Ibrahim, W. A., Asyraf, A. R., Ideris, E., Siti Nor. T. M., & Elmi, B. (2011). Tahap Kecerdasan Rohani Warga Tua Seri Kenangan Taman Kemumin dalam Dunia Komtemporari. Paper work, International Seminar on Da'wah. Organised by Department of Dakwah and Leadership, Jakarta State University, at Jakarta State University, 8–10 July.
- Zohar, D., & Marshall, I. (2000). *SQ: Spiritual Intelligence : the Ultimate Intelligence*. Bloomsbury.
- Zyga S. (2011). Cultural conscience and nursing practice. *International J Caring Science*, 4, 1-2